

Τό κοινό, καθώς εΐταν φυσικό, δέν ένθουσιάζστηκε άπ' το έργο. Σ' δλόκληρη τήν παράσταση έβηξε, στριφογύριζε, άνυπομονούσε, μ' ένα λόγο βαρυόνταν. Καθόλου δέ θέλω νά τ' άδικήσω καθώς άρκετοί πολλοί κριτικοί, άφού κι ό ίδιος έδω και τρεις μήνες έγγραφα στό «Νουμά» ότι ή Β. Καμπάνα είν' άκατάλληλη γιά σκηνή και μέγιστα ρωμαϊκή. Ο΄τε σέ κείνους άκόμα πού έτυχε νά καλοδιαβάσουν τό έργο, ή παράστασή της πολυάρεσε. Οί μεγάλοι διάλογοι μέ τίς ζωηρά χρωματισμένες μέ και λίγο σκοτεινές λέξεις βαρυστιζούν πάντα σάν τίς άκούει κανείς, και τό σπουδαιότερο χάνουν τήν όμορφιά και τήν ποίηση.

Άπό τούς ήθοποιούς μέ χαρά ξεχωρίζω τόν κ. Μουστάκα πού λεύτερα μπορούμε νά πούμε πώς έπαιξε τέλεια. Άπαγγελία θαυμαστή και δυσκολόβρετη στό θέατρο μας. Η Κε Φύρστ, μέγισσα πολύ καλή και πρό πάντων στή τελευταία πράξη. Η δ. Κοτοπούλη, όμολογία γενική πώς καλότερα δέν μπορούσε νά παίξει. Θαμαστή στή μιμική της, άπόδειξε πώς βαθειά ένυωσε τί ρόλο έπαιξε και πώς τά συναισθήματα τού Έρρίκου έπρεπε νάταν και δικά της. Ο κ. Φύρστ άταίριαστος σέ τέτοιο ρόλο. Τελεία παραζήτηση τού προσώπου πού έπαιξε. Η άπαγγελία του περισσότερο νέβριζε παρά φχαριστούσε. Δέ φτάνει κανείς νά είναι μόνο καλός ήθοποιός· πρέπει νά ζέρει και τί μπορεί νά παίξει.

Τό θέατρο άσφυκτικά γεμάτο άπόδειξε και τούτο: Ότι μέ λίγη ρεκαλάμα και μέ κάπως διαλεχτά έργα τό Βασιλικό και χρέματα θά κερδίση και κοινό θά μορφώση ίκανό νά καταλαβαίνει ό,τι τού παρουσιάζει.

Α. ΣΙΓΑΝΟΣ

Στό άρθρο «Νοσοκομεία και Χριστιανισμός» τού παρήμενου φύλλου παράπεσε μία φράση άντίς: «άφού έντας σέ ίση μοίρα συμπονούνε οι σύνδουλοι, ποιος ό λόγος νά μή συμπονούνε κ' οι συνλεύτεροι; Κι άφού συμπονούνε κ' οι λεύτεροι κτλ.» Καί παραπάνου, εκεί πού λέει: «δύφώνεται άπ' τίς πρόληψεις», χρειάζεται: «δύφώνεται πάνου άπ' τίς πρόληψεις».

—Τά συχαίρια μας στό Βασιλικό θέατρο γιά τή μετάφραση τής «Βουλιζαμένης Καμπάνης».

— Η άριστοτεχνική αυτή μετάφραση τιμάει άληθινά τό Βασιλικό — ή σωστώτερα τόν κ. Οικονόμου — πού τή δέχτηκε, τιμάει και τίς εφημερίδες μας πού δέν τή βρίσανε, μέ τή θαμάσανε και γράψανε τόσα καλά γιά δαύτη.

— Όσο γιά τό μεταφραστή, τόν Κώττα Χατζόπουλο, δέν μπορούσε παρά έτσι καλλιτεχνικά και καλοσυνείδητα νά δουλέψει, σάν τεχνίτης διαλεχτός και σάν άρτισιμένους εργατής τής Ίδέας πού είναι.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φίλε Νουμά,

Μεγάλες κουβέντες μέξ έβγαλε στή μέση ό φίλος σου και φίλος μας Κος Ι. Σ. στό σημερινό του άρθρο «Νοσοκομεία και Χριστιανισμός». Φοβούμαι πώς δέν περισεύει τού «Νουμά» τόπος άρκετός γιά νά ξεδιαλύσουμε και νά ζηγηθούμε διάπλατα τέτοια ζητήματα και γι' άφτό φτάνει, θαρρώ, ν' άπαντήσω μέ λίγα λόγια στό πιδό σπουδαία ρωτήματα τού Κου Ι. Σ., τού φίλου σου και φίλου μας.

Τό μεγάλο κοινωνικό — ή κάλλια οικονομικό — φαινόμενο πού άναποδογύρισε τό σύστημα τής Ρωμαϊκής Πολιτείας στάθηκε ή νίκη τώ σκλάβω. Στά χρόνια τής Δημοκρατίας — στή Ρώμη και στήν Ελλάδα — οι σκλάβοι δουλεύανε γιά νά καλοζωούν οι τάξεις τών πολεμιστάδων και τών άρχόντων. Άρχισε όμως μέ τόν καιρό νά δυναμώνη και νά πλουτίζη τώ σκλάβων ή τάξη κ' έπειδή ζυπνάζ τόν άνθρωπο ή δουλειά πολλοί τους γινήκαν άνωτεροι άπό τούς άφεντάδες τους. Άπό αυτούς τούς σκλάβους βγαίναν καλοί δασκάλοι, μεγάλοι τεχνίτες, τραπεζίτες ζυπνοί. Τάφεντικά τους άπελευτέρωναν κι ό περίφημος Τριμακίωνας γιά μέρα μία βασίλευε άντίμαχος τού Νέρωνα.

Ο Χριστιανισμός πού μέσα στους σκλάβους γεννήθηκε και μ' αυτούς νίκησε, φανέρωσε τήν άνατροπή τής παλιής άριστοκρατίας πού τήν είχε πιά ζωηριάσει τό σοί τής σκλαβιάς. Κ' έπειδή τώ σκλάβων εΐτανε θρησκεία γι' αυτό τήν είπα θρησκεία δουλική. Όμως εΐτανε και θρησκεία λευτεριάς γιατί μ' αυτήνα λευτερώθηκαν οι σκλάβοι. Μά τί θά πη λευτεριά; θά πη πώς κάποια τάξη κοινωνική γυρεύει και παίρνει τό δικαίωμα νά μωρη κι αυτή νά γίνεταί άρχόντισσα και δυνατή. Άπόλυτη λευτεριά θέλει νά πη πώς οι δυνατοί — όποιοι κι άν είναι — βρίσκουν τήν κοινωνία τους άνοιχτή γιά νά τήνε σκλαβώνουν. Παντού και πάντα ως τόσο κείνοι πού έχουνε — γιά είχανε — τή δύναμη, προσπάθησαν νά τήνε βαστάζουνε στήν οικογένεια τους, στήν τάξη τους τήν ξεχωριστή, κι άπό αυτόν ξεφυτρώνουν καινούριες άριστοκρατίες. Ο Χριστιανισμός άκολούθησε φυσικά κι αυτός τίς διάφορες πολιτικές και κοινωνικές χρωματίες τής τάξης πού τόν άνύψωσε, στους πιδό ψηλούς σηκώθη-

κε θρόνους, μέ κατά βήθος έμεινε πάντα ή θρησκεία τών ταπεινών και τής φτωχολογιάς, δηλαδή θρησκεία τώ σκλάβω καθώς εΐταν άρχικά. Ο Χριστιανισμός είναι συμπονώρης. Πρώτα πρώτα άπό γενικό κοινωνικό ψυχόρητο. Ο σκλάβος πού βλέπει τόν άφέντη του νά δέρνη άλλο σκλάβο, τότε συμπονώ γι'ατί κι αυτός θά δαρθή μία μέρα και λογαριάζει νά συμπονηθί παρόμοια. Μά στή βάση αυτή άπάνω ό Χριστιανισμός έφερε και θεμέλιωσε τίς ιδέες τής άθάνατης ψυχής και τής άλλης ζωής. Είναι τού σκλάβου κατασκευάσμα ή ψυχή. Βασκανισμένος έδω κάτω γυρεύει παρηγοριά σέ κόσμο άντίπονο πιστεύοντας πώς εκεί θά τιμωρηθούν οι τύρανοι του κι αυτός θά βασιλέψη. Γι' αυτό χρειάστηκε νά φανεραστή τήν ψυχή άθάνατη κι άσώματη. Κι έξ μή μου πη ό Κος Ι. Σ. πώς κ' οι άρχαίοι φιλόσοφοι ζέσανε τήν ψυχή. Στή μεταφυσική και στή θεολογία τά λόγια τίποτε δέ σημαίνουνε — σημαίνει τό χρώμα πού τους δίνουν κ' ή αντίληψη πού έχουνε κείνοι πού τά προσκυνούν.

Βιάστηκε, θαρρώ, νά πη ό φίλος σου και φίλος μας πώς έγώ βιάστηκα. Κι άν ξαναδιάβαζε τό άρθρο μου θά έβλεπε ίτως πώς δέν κατηγορήσα τόσο τά νοσοκομεία — πού χρειάζονται μέ πού δέν πρέπει νά γίνονται υπερτροφικά — όσο τή χριστιανική φιλανθρωπία πού έννοει και καλή νά σώση δυστυχημένους πού τους βαρήθηκε ή ζωή. Και πάλι άν ό φίλος σου και φίλος μας Κος Ι. Σ. είχε καλοδιαβάσει — δέ λέω διαβάσει — τό Νίτσε δέ θά μέ ρωτούσε γιατί θέλω νά γίνουν πέτρες οι άνθρωποι και νά θεραπευτούνε. Θά ζέρε πώς κάποια μίση βγαίνουν άπό μεγάλες αγάπες. Θά ζέρε κιόλας πώς δέν είναι δικιο νά λήη τό Νίτσε κλέφτη κ' Ηρόστρατο. Μπορεί νά μήν τού καλοέρχονται οι άγριες ιδέες του. Μά δέν μπορεί, νμίζω, νά τού άρνηθί τήν ειλικρίνεια τού ποιητή.

Άθήνα 8 του Γενάρη 1906.

ΕΡΜΟΝΑΣ

— Η «Άκρόπολη» σκανταλίστηκε μέ τή βισκόπτητα πού κόπηκε σ'αυτήν τού Αδύτου τό σπίτι και μέξ πείραξε πάλι.. μ' Έγγλέζικες λέξεις. Μεγάλη άδυναμία δείχνει σ' αυτή τή μονάδα ή «Άκρόπολη» και τής κάνει τά γλυκά μάτια σά μία, νά πούμε, καλή έρωμένη της.

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Ηρθες νά κάνεις τό γάμο σου;

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Θάρθω νά κάνω τό γάμο μου... Θάρθω τιμημένος κι ζήσιος γιός σου... Θάρθω, Ρήνα μου, τιμημένος άντρας σου!..

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Τ' είν' αυτά; Δέν τά καταλαβαίνω...

Η ΡΗΝΑ. Άλλοίμονο, ούτ' έγώ!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ (ένεται). Τάναθεματισμένοι!.. Ίδια μιλούσε, θαρρώ, και ή Πυθία...

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (γελαστά). Μαλλιαρά!... Συβολικά!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ (θυμωμένα). Η Πυθία μιλούσε μαλλιαρά; Τί λές, άνόητε;

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (δειλά). Όχι, θεϊά!... Ο Γιάννης...

Η ΕΛΠΙΔΑ (στενοχωρημένα). Μά δέ σωπαίνετε;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Ο Φωστήρας έχει δικιο... Κ' έγώ άρχίζω νά μή σέ καταλαβαίνω μ' αυτά σου τά «θάρθω» και «θά κάνω»...

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ (ήσυχα). Θά μέ καταλάβετε.

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Άντώνη, πήγαινε μέσα... Δέ θά ώφεληθείς καθόλου άπό τίς τέτιες σκηνές.

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Όχι, Άποστόλη. Νά μείνει και θά ώφεληθεί... Θά ώφεληθεί πολύ, παραπολύ! Οί τέ-

τιες σκηνές είναι παιδαγωγικώτατες.

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (κοροδοφεινά). Ο Γιάννης έχει δικιο. Έτσι έκαναν κ' οι Σπαρτιάτες... Δείχνανε στό παιδιά τους μεθησμένους τούς Έλλωτες...

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Άν υπαρχαν τότε λογιώτατοι, οι Σπαρτιάτες δέ θέχαν άνάγκη νά δείχνουνε στό παιδιά τους τούς Έλλωτες· θάν τούς δείχνανε τούς λογιώτατους άμείηστους κ' έτσι θάν τάναβρέφανε τελειώτερα τά παιδιά τους.

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ. Καλέ, τί μου λές!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ. Θαρρώ κι ό άνιψός μου έχει δικιο τούτη τή φορά.

Η ΕΛΠΙΔΑ. Τούτη τή φορά μοναχά;

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (ένθουσιασμένος). Μίλα και λόγου σου, κυρά μου!.. Ψέματα;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ (του Άντώνη). Καθίσε, παιδί μου! Μήν τούς άκούς!

(Άνοίγει ή ιζαμόπορτα και μπαίνει μέ όρημ ό Κωστής).

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (σιγανό τής Έλπίδας). Περιφρημα!... Τώρα θάρχινήσει νά παίρνει τά παιδαγωγικά του μαθήματα ό Άντώνης!

Η ΡΗΝΑ (τρομαγμένα). Ο άδερφός μου!

Ο ΚΩΣΤΗΣ. Νά μέ συμπαθατε πού μπαίνω έτσι άπότομα, τί ή ψυχή μου είναι σέ τέτια χάλια πού

ξεχνάω τό καλό τό φέριμο... Μπά! Δώ 'σαι, κύρ Γιάννη;... Περιφρημα τά κατάφερες, μέ μοναδική μαστοριά!.. (Βιάζοντας άπό τήν ισόπη τού σουρουούκου του ένα γράμμα). Αυτό τό γράμμα σου τόλαβα σήμερα τό πρωί... Τό διάβασα, τό ξαναδιάβασα, μά δέν μωρώ νά σου πω και πώς τόνισα... Κ' ήρθα δώ νά μου τό ζηγήσεις... Ένα μονάχα μπόρεσα νά καταλάβω, πώς είσαι άτιμος άνθρωπος και μέ τούς άτιμους μία γλώσσα ταιριάζει, τούτη δώ! (Σηκώνει τό χέρι του νάν τον χτυπήσει).

Η ΡΗΝΑ (πιάνοντας του τό χέρι). Άδερφέ μου!.. Τί θές νά κάνεις;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ (τρέμοντας). Μή!... Μή!..

Η ΕΛΠΙΔΑ (θυμωμένα). Μά, κύριε!.. (Ο Άποστόλης, ό Δάσκαλος κι ό Φωστήρας δέ σαλεύουν άπό τή θέση τους).

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ (ήσυχα). Μή βιάζεσαι, Κωστή. Έχεις καιρό νά μετχχειριστείς και τή γλώσσα πού λές πώς μου ταιριάζει!..

Ο ΚΩΣΤΗΣ (σπερνώχοντας τή Ρήνα). Ορίστε μας! Κοροϊδεύει κιόλας ό άρχοντας. Δίκιο έχεις· τί μπορεί νά σου πεί κανείς; Μξ κρατάς δεμένους, βλέπεις, και μέξ κάνεις ό,τι θέλεις. Γεϊά σου, παληκαρά. Έτσι φέρνονται οι όμοιοι σου. Σπαλανεύουν τά φτωχοκόριτσα. Τά τιμάζουν. Και όρόμο ύστερα. Μία κ'